
Michal Ajvaz
PISAŽE

DRUHÉ MĚSTO

Michal Ajvaz

PASÁŽE

Druhé město
Brno 2024

© Michal Ajvaz, 2024
© Druhé město — Martin Reiner, 2024

ISBN 978-80-7227-900-5 (váz.)
ISBN 978-80-7227-773-5 (epub)
ISBN 978-80-7227-774-2 (mobi)
ISBN 978-80-7227-775-9 (pdf)

Obsah

Lipské pasáže **9**
Příběh skříňky s prázdnými papíry **33**
Intermezzo **251**
Příběh skříňky s korálky **257**
Epilog **445**
Jmenný rejstřík **453**

Lipské pasáže

Světlo pasáží

Na lipský knižní veletrh mě pozvali celkem třikrát, poprvé před deseti lety, když vyšla — krátce po mých sedmadvacátých narozeninách — má první básnická sbírka *Střechy*. Předtím jsem v Lipsku nikdy nebyl, a když jsem se chystal na svou první cestu, těšil jsem se na město, jež jsem měl spojené s Goethem a hlavně s E. T. A. Hoffmannem, autorem, kterého jsem miloval od dětství. Na internetu jsem viděl, že v Lipsku je jedno z těch rozlehlých starobylých náměstí, jaká jsem měl rád v německých městech, náměstí vroubených poklidnými měšťanskými domy, do jejichž vnitřků jsem si v duchu umisťoval fantastické příběhy z Hoffmannových knížek. Ale až když jsem přijel do Lipska, objevil jsem, docela náhodou, prostor, o kterém jsem až do chvíle, kdy jsem se v něm octl, neměl tušení, svět, který jsem pak fascinovaně prozkoumával a kterým jsem při každé návštěvě města znovu a znovu procházel: objevil jsem skrytou říši lipských pasáží.

Před každou z dalších dvou cest jsem se pak těšil na bloudění pasážemi, zalitými chladným světlem, které

proniká skleněnými stropy, jejichž pole jsou od sebe oddělená klenutými železobetonovými pásy, světlem, jímž se lesknou hladké obklady zdí z hlazeného kamene, kovu a skla; těšil jsem se na bloudění pasážemi, osvětlenými lampami, které však nestačí na zaplašení šera, pasážemi, kde na konci chodby náhle vyrůstají vysoké vnitřní věže, otvírající se skleněným stropem do vždy bledé oblohy, pasážemi, jejichž dlouhé rovné chodby vyvolávají představu davu pospíchajících chodců, a přitom bývají zcela prázdné a jejich prázdnota plodí představy přízraků, kráčejících po bledě se lesknoucí podlaze. Těšil jsem se na bloudění pasážemi, jejichž prostor vnáší znepokojivý i příjemný zmatek do představ o vztazích mezi vnitřkem a vnějškem, neboť jsou nejvnitřnějším nitrem domů a zároveň vnějškem, otevřeným jakémusi jakoby cizímu, neznámému nebi, jsou jen domovní chodbou, a přitom ve zdech této chodby, fantaskně se prodlužujících do výšky, uvidím, když zvednu hlavu, řady oken, která by měla patřit na domovní fasádu a která sní o ruchu ulice, a všechna ta okna jsou mrtvá, nikdy se žádné z nich neotevře, nikdy se za žádným neobjeví znak života; snad jsou za nimi kanceláře světů, které se nalézají za hranicí smrti. Těšil jsem se na bloudění pasážemi, které jednou jsou údolími zakletého království a podruhé štolami v Hoffmannových falunských dolech, pasážemi, které jsou mrtvými rameny městského života, kde vládne prázdnota a chlad, a pak zase širokými, jasně osvětlenými průchody,

plnými spěchajících lidí. Těšil jsem se na bloudění pasážemi, které dávají najevo, že jsme v jejich moci, že všechny východy jsou daleko a že jen tak nenajdeme cestu ven, anebo zase docela krátkými pasážemi, po jejichž podlaze se rozlévá světlo z obou otevřených konců, pasážemi, kudy se prochází za nějakým účelem a které někam vedou, a pasážemi, které nevedou nikam, jsou uzavřeny samy do sebe, živí se samy sebou, pasážemi, které klamně ukazují ke konci dlouhé chodby jako k cíli, ale na klamném konci je jen nová chodba s novým klamným cílem, kterou půjdeme, omámeni prostorem, než se objeví chodba, jež nás zavede jen do vnitřního dvora, kde na nás budou ze čtyř stran ironicky shlížet desítky zavřených, mlčících oken. Těšil jsem se na bloudění pasážemi, které spojují nelidskou labyrintickou spleť s nelidskou geometrií racionality, pasážemi odhalujícími přízraky moderny a skrytou démonickou fantastičnost funkcionalismu, pasážemi, v nichž náš pohled bloudí, aniž by se mohl na něčem zachytit, po geometrických vzorech kamenných podlah, po monotónně se opakujících architektonických prvcích a po lesklém skle výloh obchodů, do nichž nikdy nevstoupí žádný zákazník, pasážemi, z nichž se nečekaně větví příčné chodby, které můžeme míjet anebo do nichž můžeme zahýbat tak dlouho, až přestaneme tušit, kde se nacházíme, a vyjdeme na denní světlo na zcela nečekaném místě, pasážemi, v nichž jedni chodí hodně rychle, protože je k tomu vybízejí dlouhé, rovné, ničím nečleněné chodby, které

nenabízejí žádné místo k zastavení, a jiní hodně pomalu, protože je uspává monotónnost chodeb a narkotický lesk skel a obkladů zdí, pasážemi, jejichž studené světlo svítí na dně paměti ještě v jiných městech a osvětluje pozvolný proces rozplývání a proměny vzpomínek, pasážemi, jejichž zmatený labyrint se bude prolínat se zmateným labyrintem paměti a v jejichž zákoutích se budou usazovat vzpomínky na prožité a neprožité události, pasážemi, které se odmítají řídit časem, jenž vládne venku na ulici, které si vypěstovaly vlastní malátný, pomalu plynoucí čas, čas klamající nepravými cíli a falešnými předěly, falešnými počátky něčeho jiného, po nichž následuje zase jen to samé…

Dva pánové se setkávají uprostřed kruhu

A tak když jsem letos v březnu potřetí v životě vystoupil z vlaku na hlavním nádraží v Lipsku, přešel jsem náměstí Willyho Brandta, abych si nechal kufr v hotelu, kde jsem měl zamluvený pokoj, a pak jsem se hned vydal na cestu do říše ukryté v nitru lipských domů. Na stojanu v hotelové recepci ležel mezi reklamními publikacemi plánek pasáží, ale mně víc vyhovoval nepřesný plán, který přetrvával v mé paměti, mlhavá, nespolehlivá a proměnlivá mapa, která jediná, jak mi připadalo, byla hodna, aby byla průvodcem pasážemi. Po nějaké době slastného bloudění jsem se octl v dlouhé rovné chodbě, po které jsem za dvou předešlých lipských pobytů šel už mnohokrát, aniž bych tu ně-

kdy potkal jediného člověka. Chodba, lesknoucí se chladným světlem, končila daleko přede mnou tím způsobem, že se rozšiřovala do nevelkého prostranství, které mělo kruhový půdorys. Pamatoval jsem si, že do tohoto prostoru ústí zleva i zprava chodby, které jsem ovšem ze svého místa ještě nemohl vidět. Strop nad prostranstvím se prodlužoval do jakési skleněné věže, takže místo bylo o něco světlejší než chodba, která k němu vedla. Do podlahy prostranství byly vsazeny dva soustředné kruhy z tmavšího kamene. Způsob osvětlení místa spolu s kruhy v podlaze vyvolávaly v chodci, který se blížil chodbou, představu cíle, prostoru, kde je třeba se zastavit, ale zároveň neposkytovalo k zastavení žádný důvod, nic, co by mohlo být cílem, a v pasáži kromě mne také nikdy nebyl nikdo, kdo by tu mohl zůstat stát.

Vlastně nešlo jen o představu cíle, který zároveň cílem nemůže být a který činí světlé prázdno ještě prázdnějším. Pocit, který prostranství vyvolávalo, byl určitější: byl to naléhavý pocit, jehož jsem se tu nikdy nemohl zbavit, pocit, že menší z obou kruhů je do podlahy vsazen z toho důvodu, aby vyznačil místo, na němž se mají setkat dvě postavy, jedna přicházející z levé a druhá z pravé chodby. Jak už jsem řekl, nikdy jsem se tu svědkem žádného setkání nestal — a tak jsem byl překvapen, když se ve chvíli, když mě od okraje kruhového prostranství dělily jen asi čtyři metry, současně z obou stran vynořily dvě mužské postavy, oblečené do tmavých kabátů. A jako by pohyby